ECLI:LV:AT:2022:1208.C12102019.12.S
Lieta Nr. C12102019, SKC - 42/2022
Civillietu departaments

Latvijas Republikas Senāts
SPRIEDUMS
Rīgā 2022. gada 8. decembrī

Senāts šādā sastāvā:
senatore referente Marika Senkāne,
senators Intars Bisters,
senators Valerijs Maksimovs
rakstveida procesā izskatīja /pers. B/ un /pers. C/ kasācijas sūdzību par Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2020. gada 12. jūnija spriedumu civillietā /pers. B/ un /pers. C/ prasībā pret /Nosaukums/ slimnīca par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu.

Aprakstošā daļa

[1] /datums/vakarā /Nosaukums/ parkā, /vieta/, smagi tika piekauts /pers. B/ dēls un /pers. C/ brālis /pers. D/. Ātrās medicīniskās palīdzības brigāde /pers. D/ ar galvas traumu nogādāja /Nosaukums/ slimnīca, kur nākamajā dienā viņš nomira. Ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2017. gada 21. jūnija spriedumu /pers. D/ ārstējošais ārsts /nosaukums/ /pers. E/ sodīts par Krimināllikuma 138. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, atzīstot, ka ārsta profesionālo pienākumu nepienācīga pildīšana bija cēloniskā sakarā ar pacienta nāvi.

[2] 2019. gada 31. janvārī /pers. B/ un /pers. C/ cēluši tiesā prasību pret /Nosaukums/ slimnīca par morālā kaitējuma 300 000 EUR kompensācijas piedziņu katram prasītājam.
Prasība pamatota ar Latvijas Republikas Satversmes 92., 96. un 110. pantu, Civillikuma 1635., 1639., 1644., 1645. pantu, 1649. panta pirmo daļu un 1782. pantu.

[3] Ar Daugavpils tiesas 2019. gada 6. decembra spriedumu prasība apmierināta daļēji, no /Nosaukums/ slimnīca /pers. B/ un /pers. C/ labā piedzīta kompensāciju par morālo kaitējumu 40 000 EUR, valsts ienākumos no atbildētājas piedzīta valsts nodeva 1384,69 EUR un ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi 5,52 EUR. Pārējā daļā prasība noraidīta.

[4] Izskatījusi lietu sakarā /Nosaukums/ slimnīca, /pers. B/ un /pers. C/ apelācijas sūdzībām, Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija ar 2010. gada 12. jūnija spriedumu prasību apmierinājusi daļēji.
No /Nosaukums/ slimnīca /pers. B/ labā piedzīta morālā kaitējuma atlīdzība 30 000 EUR.
/pers. C/ prasība pret /Nosaukums/ slimnīca par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu noraidīta.
No SIA /Nosaukums/ slimnīca valsts labā piedzīti tiesāšanās izdevumi 1232,68 EUR.
Spriedumā norādīti šādi argumenti.
[4.1] Apelācijas instances tiesa pievienojas pirmās instances tiesas sprieduma motivācijai daļā par /pers. B/ tiesībām saņemt morālā kaitējuma atlīdzību.
Eiropas Padomes Ministru komitejas 1975. gada 14. marta rezolūcijas Nr. 75 (7) „Par zaudējumu atlīdzību gadījumos, kad nodarīti miesas bojājumi, un nāves gadījumā" 19. punktā noteikts, ka tiesības uz atlīdzību par pārciestajām ciešanām upura nāves gadījumā maksājamas tikai upura dzīvesbiedram vai viņa bērniem, vecākiem vai saderinātajam.
To ievērojot, personu lokā, kurām ir tiesības saņemt morālā kaitējuma atlīdzību tuvinieka nāves gadījumā, nav brāļi un māsas.
[4.2] Saskaņā ar Civillikuma 1635. panta otro daļu atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata, vadoties pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem.
Atlīdzinājums ir taisnīgs un samērīgs, ja dod apmierinājumu cietušajai personai un vienlaikus kalpo kā līdzeklis pušu samierināšanai.
Pirmās instances tiesa, nosakot morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, nav ņēmusi vērā spēkā esošo judikatūru, bet vadījusies tikai no viena apelācijas instances tiesas sprieduma.
Daugavpils tiesa pamatoti konstatējusi, ka konkrētajā gadījumā nav piemērojams Pacientu tiesību likums, jo tas pieņemts pēc tam, kad pušu tiesiskā attiecība bija radusies.
Tiesai nav pamata apšaubīt judikatūrā nostiprināto atziņu, ka par morālo kaitējumu nosakāma viena atlīdzība ģimenei. Konkrētajos apstākļos kompensācija par morālo kaitējumu piedzenama tikai /pers. B/ labā.
[4.3] No Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojuma „Tiesu prakse morālā kaitējuma apmēra noteikšanā saistībā ar prasītājam nodarīto tiesību aizskārumu, miesas bojājumiem vai tuvinieka bojāeju" redzams, ka līdz šim izskatītajās lietās par kaitējumu, kas nodarīts, nekvalitatīvi sniedzot ārstniecības pakalpojumus, kompensācijas apmērs noteikts robežās no 1000 Ls līdz 20 000 Ls. Naudas izteiksmē lielāks atlīdzības apmērs noteikts gadījumos, kad nekvalitatīvi sniegto ārstniecības pakalpojumu rezultātā nodarīts tāds kaitējums, kas vērtējams kā būtisks (bojā gāja prasītājas bērns).
Konkrētajā gadījumā, ņemot vērā aizskāruma smagumu, prasītājas labā piedzenamā morālā kaitējuma atlīdzības apmērs nosakāms 30 000 EUR.

[5] Par minēto spriedumu kasācijas sūdzību iesniegusi /pers. B/ un /pers. C/, pārsūdzot spriedumu daļā, ar kuru noraidīta /pers. C/ prasība par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu un /pers. B/ labā piedzīta kompensācija 30 000 EUR.

/Nosaukums/ slimnīca iesniegusi pretsūdzību, pārsūdzot spriedumu daļā, ar kuru /pers. B/ labā piedzīta morālā kaitējuma atlīdzība 30 000 EUR.

[6] Ar Augstākās tiesas senatoru kolēģijas rīcības sēdes 2020. gada 14. decembra lēmumu ierosināta kasācijas tiesvedība sakarā ar /pers. B/ un /pers. C/ kasācijas sūdzību par Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2020. gada 12. jūnija spriedumu.

Atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību sakarā ar /Nosaukums/ slimnīca pretsūdzību par minēto spriedumu.

[7] /pers. B/ un /pers. C/ iesniegtajā kasācijas sūdzībā norādīti šādi argumenti.

[7.1] Tiesa nav iepazinusies ar Eiropas Padomes Ministru komitejas 1975. gada 14. marta rezolūcijas Nr. 75 (7) „Par zaudējumu atlīdzību gadījumos, kad nodarīti miesas bojājumi, un nāves gadījumā" 19. punkta pilnu saturu.

Tajā noteikts, ka tiesību sistēmās, kurās šobrīd netiek paredzētas tiesības uz atlīdzību par trešo personu pārciestajām fiziskajām ciešanām upura nāves gadījumā, šādas tiesības uz atlīdzību ir jāparedz tikai tēvam, mātei, dzīvesbiedram, saderinātajam un upura bērniem. Pat šajā gadījumā atlīdzība var tikt pakļauta nosacījumam, ka šīm personām bija tuvas emocionālās saites ar upuri nāves brīdī.

Civillikumā jau kopš 2006. gada paredzētas tiesības uz morālā kaitējuma atlīdzinājumu. Līdz ar to rezolūcijas Nr. 75 (7) 19. punkts konkrētajā gadījumā nebija piemērojams.

Tiesai bija jāņem vērā Satversmes 92. pantā noteiktais, ka nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu ir ikvienam.

Vienīgā brāļa nāve nenoliedzami personai rada neizdzēšamu morālu traumu, ne mazāku, kā upura mātei. Atbilstoši Civilprocesa likuma 96. panta pirmajai daļai šāds fakts uzskatāms par vispārzināmu. Nav pamata apšaubīt, ka starp /pers. C/ un /pers. D/ pastāvēja cieša emocionālā saikne.

[7.2] Apelācijas instances tiesa piedzinusi /pers. B/ labā nesamērīgi mazu kompensāciju.

Tiesa atsaukusies uz Civillikuma 5. pantu, nenorādot, kādēļ tā uzskatīja, ka noteiktais morālā kaitējuma atlīdzības apmērs atbilst taisnības apziņai un kādus vispārējos tiesību principus tā piemērojusi.

Tāpat tiesa pārkāpusi Civilprocesa likuma 190. panta pirmo daļu, neminot tiesību normas, kas pamatotu attiecīgas kompensācijas piedziņu.

Latgales apgabaltiesa vadījusies no tiesu prakses līdzīgās lietās, neievērojot, ka judikatūra nav patstāvīgs tiesību avots, bet gan tikai palīgavots.

[7.3] Tiesa nav ņēmusi vērā Pacientu tiesību likuma 16. pantā noteikto atlīdzības apmēru par nodarīto kaitējumu un atlīdzināšanas principus.

Nevar rasties situācija, kad atkarībā no tā, vai atlīdzība tiek pieprasīta civilprocesa vai administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā, piespriestais kompensācijas apmērs tik būtiski atšķiras.

Tiesa, piedzenot /pers. B/ labā atlīdzību, kas ir krietni mazāka, nekā Pacientu tiesību likumā noteiktā, nav pamatojusi, kādēļ prasītāja nostādīta nevienlīdzīgā stāvoklī ar personām, kuras no Ārstniecības riska fonda saņem kompensāciju par nodarīto kaitējumu.

Tāpat nepamatots ir secinājums, ka Pacientu tiesību likums nevar tikt piemērots, jo tas pieņemts pēc tam, kad pušu tiesiskā attiecība radusies. Tiesa nav ņēmusi vērā, ka, piemēram, tā dēvētajās Talsu traģēdijas lietās morālā kaitējuma atlīdzība tika noteikta pēc tām tiesību normām, kuras bija spēkā lietas izskatīšanas, nevis notikušās traģēdijas laikā.

[7.4] Tiesai, izskatot analogu lietu, bija jāņem vērā tiesību normu interpretācijas metodes, paņēmienus, argumentus un motīvus, kādi izmantoti tās pašas tiesas vai citas tiesas nolēmumā.

Augstākās tiesas Senāts 2009. gada 16. decembra spriedumā lietā Nr. SKC-579/2009 un 2011. gada 12. janvāra spriedumā lietā Nr. SKC-22/2011 noteicis vienu atlīdzību ģimenei par nodarīto morālo kaitējumu, piebilstot, ka šāds princips tiek piemērots arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē (*sk. Oyal v.Turkey, 2010. gada 23. marts, Gelayevy v.Russia, 2010.gada 15.jūlijs, Vakhayeva and Others v.Russia, 2009. gada 29. oktobris*).

Tomēr nevienā no minētajiem Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem nav norādes, kādēļ morālā kaitējuma atlīdzība nebūtu piešķirama katram ģimenes loceklim par sagādātajām ciešanām.

[8] Paskaidrojumā par prasītāju kasācijas sūdzību atbildētāja norādījusi, ka sūdzība ir nepamatota.

Motīvu daļa

[9] Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā tas noteikts Civilprocesa likuma 473. panta pirmajā daļā, Senāts atzīst, ka Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2020. gada 12. jūnija spriedums ir atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

[10] /pers. B/ un /pers. C/ kasācijas sūdzībā ietvertais tiesību jautājums, uz kuru šajā spriedumā vispirms jāatbild Senātam, ir par to, vai saskaņā ar Civillikuma 1635. pantu tiesības uz morālā kaitējuma atlīdzību ir mirušās personas brālim.

[10.1] Apelācijas instances tiesa Eiropas Padomes Ministru komitejas 1975. gada 14. marta rezolūciju Nr. (75)7 „Par zaudējumu atlīdzību gadījumos, kad nodarīti miesas bojājumi, un nāves gadījumā" kļūdaini atzinusi par tieši piemērojamu normatīvo aktu, kas /pers. C/ liedz tiesības uz morālā kaitējuma atlīdzību.

[10.2] Atbilstoši Civillikuma 1635. pantam, ar kura tiesiskajām sekām prasītāji un arī abu instanču tiesas saistījušas lietas apstākļus, tiesības prasīt morālā kaitējuma atlīdzinājumu no aizskārēja ir katram, kuram neatļautas darbības rezultātā tāds nodarīts. Turklāt, ja neatļautā darbība izpaudusies kā noziedzīgs nodarījums pret personas dzīvību, personai nodarītais morālais kaitējums tiek prezumēts – tas nav jāpierāda, kā to noteic šī panta trešā daļa.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka, ievērojot tiesību uz dzīvību fundamentālo nozīmi, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību konvencijas 13. pants (tiesības uz efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli) pieprasa Eiropas Padomes dalībvalstīm nacionālā līmenī nodrošināt kompensācijas izmaksu bojāgājušā tuviniekiem (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā „Keenan v. the United Kingdom", iesnieguma Nr. 27229/95, 123., 130. punktu*).

Jāņem vērā, ka tiesību sistēma Latvijā kopš traģiskā notikuma ir būtiski pilnveidojusies. Latvijas likumdošanā ir transponēta Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI. Šīs direktīvas 2. panta 1. punkta „a" punkta „ii" apakšpunkts paredz, ka „cietušais" ir arī tās personas, kuras nāvi ir izraisījis noziedzīgs nodarījums, ģimenes locekļi, kuriem minētās personas nāves rezultātā ir nodarīts kaitējums. Savukārt šī panta 1. punkta „b" punkts noteic, ka „ģimenes locekļi" ir laulātais, persona, kura ar cietušo pastāvīgi un ilgstoši dzīvo tuvās attiecībās un kurai ar cietušo ir kopīga mājsaimniecība, radinieki tiešā līnijā, brāļi un māsas un cietušā apgādājamie.

Kriminālprocesa likuma 95. panta trešā daļa (redakcijā, kas stājās spēkā 2016. gada 23. martā un transponē augstāk norādītās direktīvas prasības) paredz, ja persona mirusi, cietušais kriminālprocesā var būt kāds no mirušā tuviniekiem. Savukārt tuvinieku jēdziens definēts Kriminālprocesa likuma 12. panta piektajā daļā, un atbilstoši tai par tuviniekiem atzīstami personas saderinātais, laulātais, vecāki, vecvecāki, bērni, mazbērni, brāļi un māsas, kā arī persona, ar kuru attiecīgā fiziskā persona dzīvo kopā un ar kuru tai bijusi kopīga saimniecība.

Lai gan minētie normatīvie akti nav tieši piemērojami, tie ir būtiski no tiesību sistēmas vienotības principa aspekta un norāda uz to, ka līdz augstāk

norādītā regulējuma pieņemšanai Civillikuma 1635. panta normas nav tulkojamas veidā, kas tuvinieku loku, kuri var pretendēt uz morālā kaitējuma atlīdzību personas nāves gadījumā, ierobežo. Šādos apstākļos Senāts atzīst, ka Civillikuma 1635. panta pirmajā daļā paredzētās tiesības prasīt atlīdzību par morālo kaitējumu, kuru izraisījusi tuvinieka nāve, ir arī mirušās personas brāļiem un māsām.

[11] Senāta judikatūrā nostiprināts princips, ka par morālo kaitējumu sakarā ar tuvinieka nāvi tiek noteikta viena atlīdzinājuma summa par pārkāpuma faktu, proti, viena summa uz visiem prasību cēlušajiem bojāgājušā tuviniekiem (sk. *Senāta paplašinātā sastāva sprieduma lietā Nr. SKC-579/2009 (C04381206) 18. punktu, 2011. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. SKC-274/2011 (C04365206) motīvu daļu, 2013. gada 8. maija paplašinātā sastāva spriedumu lietā Nr. SKC-32/2013 (C04302407) motīvu daļu, 2016. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. SKC-355/2016 (C04276610) 15. punktu, 2022. gada 31. marta sprieduma lietā Nr. SKC-12/2022 (C26171617) 9.3.2. punktu*).

Minētais princips gadījumā, ja par pamatotu tiks atzīta /pers. C/ celtā prasība, ir piemērojams arī izskatāmajā lietā.

Civilprocesa likuma 198. panta pirmā daļa imperatīvi noteic, ka spriedumā vairāku prasītāju labā ir jānorāda, kāda sprieduma daļa attiecas uz katru no viņiem, vai arī to, ka piedziņas tiesības ir solidāras.

Ņemot vērā šajā sprieduma punktā norādīto un to, ka pirmssķietami pastāv varbūtība abu prasītāju celtās prasības apmierināšanai, Latgales apgabaltiesas spriedums ir atceļams arī daļā, ar kuru apmierināta /pers. B/ celtā prasība, viņas labā piedzenot visu par konkrētā pārkāpuma faktu piedzīto atlīdzības summu.

[12] Atbilstoši Civillikuma 3. pantam katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies.

[12.1] Nav šaubu, ka izskatāmajā lietā strīdīgā tiesiskā attiecība izveidojās 2009. gada 21. martā, kad atbildētājas darbinieka vainas dēļ iestājās prasītāju tuvinieka nāve un līdz ar to radās tiesības vērsties tiesā ar attiecīgu prasību. Pacientu tiesību likums ir stājies spēkā 2010. gada 1. martā, tādēļ, kā to pareizi atzinušas abu instanču tiesas, konkrētā strīda izskatīšanā nav piemērojams. Šādos apstākļos kasācijas sūdzības argumenti par personu nevienlīdzīgo stāvokli, pretendējot uz atlīdzību par tuvinieka nāvi saskaņā ar Civillikuma normām vai Pacientu tiesību likuma normām, nav pamatoti.

[12.2] Ir nepamatots prasītāju arguments, ka tā sauktajās Talsu traģēdijas lietās Senāts akceptējis morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanu, pamatojoties uz tiesību normām, kuras bija spēkā lietas izskatīšanas, nevis notikušās traģēdijas laikā.

Kā izriet no Senāta paplašinātā sastāva 2009. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. SKC-579/2009, tiesības uz atlīdzinājumu par morālajām ciešanām, kuras izraisīja bērna nāve, prasītājiem izrietēja no Latvijas Republikas Satversmes 1. panta, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 2. panta, kā arī konstitucionālā likuma „Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi" 3. panta, un visi norādītie normatīvi Talsos notikušās traģēdijas brīdī 1997. gada 28. jūnijā Latvijas valstī bija spēkā (sk. *Senāta paplašinātā sastāva sprieduma lietā Nr. SKC-579/2009 (C04381206) 13. punktu)*.

[13] Iepriekš minēto argumentu kopums ir pamatā Senāta secinājumam, ka pārbaudāmais spriedums atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai Latgales apgabaltiesā.

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474. panta 2. punktu, Senāts

nosprieda

atcelt Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2020. gada 12. jūnija spriedumu un nodot lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Spriedums nav pārsūdzams.

Senatore M. Senkāne

Senators I. Bisters

Senators V. Maksimovs